

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Мошак Дар'ї Станіславівни «Маніпулятивні політичні комунікації як чинник політичного ризику в умовах демократизації», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність роботи

Вітчизняна політична комунікація в умовах гострого протистояння з російською федерацією переживає значні трансформації. Сучасні актори інформаційного простору намагаються використати найсучасніші засоби впливу на свідомість громадян з метою досягнення політичних цілей. Виявлення маніпулятивних стратегій щодо спотворення демократичної політичної комунікації є одним з важливих завдань сучасної української політичної науки. Дисфункція політичної комунікації формує кризове середовище, яке вимагає адекватних управлінських відповідей. З одного боку, ускладнюється зворотній зв'язок між владою і суспільством. З іншого боку, визначені цілі демократизації не є досяжними через неспроможність громадськості відрізнити справжню інформацію від маніпулятивної. У зв'язку з цим утворюються ризики масової протестної поведінки, а також ухвалення хлібних рішень на рівні політичного менеджменту. У зв'язку з цим дисертаційна робота є досить актуальною.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Достовірність дисертаційного дослідження зумовлена релевантністю його висновків, відповідністю структури завданням роботи та оптимальністю методологічної схеми. У дисертації було виявлено інституційні засади політичного маніпулювання, а також стандартні алгоритми здійснення маніпулятивних політичних комунікацій. Було сформовано підходи до ідентифікації різних етапів реалізації політико-маніпулятивних кампаній та політико-маніпулятивних акцій. Це створює умови для своєчасного виявлення політико-маніпулятивної діяльності, сприяє підготовці суспільства до антикризових політичних дій та формування стратегії захисту надбань

демократизації сучасної України в умовах широкомасштабний російської агресії.

Наукові положення та нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачкою досліджень, що мають істотне значення для політичної науки полягають у тому, що Д. Мошак уперше визначено політичну маніпуляцію як практику зміни політичної поведінки на основі політико-маніпуляційної акції або політико-маніпуляційний кампанії з метою досягнення стратегічних або тактичних політичних цілей, зумовлених потребами та/або ситуативними міркуваннями політичних акторів; з'ясовано організаційно-ресурсні вимоги для здійснення політичної маніпуляції, зокрема: наявність креативного центру, підсистеми формування базового політичного повідомлення, підсистеми організаційно-діяльнісного «прикриття» базового політичного повідомлення, підсистеми координації зовнішньої політико-інституційної підтримки тощо. Набуло подальшого розвитку тлумачення поняття «політична маніпуляція» як чинника підвищення переваг у політичній конкуренції. Зокрема встановлено, що політична маніпуляція дозволяє приховати справжні наміри політичного суб'єкта та створити сприятливі обставини для просування позитивного іміджу ідей та статусних позиції політичного суб'єкта; антикризове (ризикологічне) визначення політичного маніпулювання як техніки подолання негативних настроїв у суспільстві стосовно діючої владної команди. Сутність даної політичної технології полягає в тому, що влада ототожнюється з цільовою аудиторією, а саме: перебуває в ситуації кризи і страждає від неї так само, як і пересічні громадяни; методика оцінювання ризиків ефективності політичної маніпуляції на основі розгляду результатів політичної кампанії. Критеріями оцінки є: глибина впливу базового політичного повідомлення (маніпулятивної тези) призначеного для переконання цільової аудиторії, очікувана зміна поведінки політичних об'єктів за певний період часу та в певних умовах, відповідність наявних умов політичної ситуації очікуваним з боку політичного актора;

В дисертації було уточнено алгоритм політико-маніпулятивної кампанії, який полягає в оцінці стану та структури інформаційного простору,

спроможності цільових аудиторій сприйняти базову маніпулятивну тезу, наявність чинників інформаційно-комунікаційної нейтралізації маніпулятивної тези, формування плану політико-комунікаційної кампанії за послідовністю вкладання маніпулятивної тези, апробація маніпуляційної тези, масоване просування маніпулятивної тези, припинення активної маніпулятивної кампанії, оцінка результатів, пошук каналів зворотного зв'язку, співвіднесення політико-комунікаційних та політико-організаційних ефектів.

Уточнено специфіку політичної маніпуляції сучасної України на відміну від країн сталої демократії. Встановлено такі особливі риси як: застосування пропагандистських методів поширення базової тези політичної маніпуляції, проведення контрманіпулятивних кампаній, а також задіяння асиметричних політико-комунікаційних відповідей на політико-маніпулятивні акції та політико-маніпулятивні кампанії, використання стратегії «під влаштування-зачеплення» за неманіпулятивну (стандартну) політичну кампанію, застосування креативних (раптових, імпровізаційних) політичних маніпуляцій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, відповідають вимогам до подібного виду досліджень і базуються на узагальненні широкого охоплення наукової літератури та достатнього обсягу аналітичних даних отриманих в ході виконання науково-дослідних робіт. Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджена їх апробаціями на науково-комунікативних заходах, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується завдяки комплексного використання в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукових досліджень, які відповідають визначеним меті та завданням. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечені структурно-логічною схемою дослідження відповідно до поставленої мети. Також, слід

відзначити, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 052 «Політологія».

У першому розділі представлена методологічна база дослідження маніпулятивних політичних комунікацій в Україні та зарубіжних країнах. Виявлені тенденції тлумачення маніпулятивної політичної комунікації та їх наслідків у вигляді ризиків для демократичного суспільства, запропоновано комплексну методологію дослідження предмету дисертації.

У другому розділі представлена інституційна структура комплексів політичного маніпулювання. Показано взаємозв'язок між намірами політичних акторів та політико-комунікаційними засобами. Представлено інноваційні та традиційні інституційні структури політичного маніпулювання. Справедливо вказано на зацікавленість політичні акторів у застосуванні політико-маніпулятивних кампаній та політико-маніпулятивних акцій.

У третьому розділі роботи надано увагу застосуванню політичних технологій та сучасні аналітичні й прогностичні методики механізмів здійснення політико-маніпулятивних кампаній. Виявлено політико-комунікаційні та політико-технологічні алгоритми прогнозування успіху маніпулятивних політичних комунікацій. Надано увагу специфіці політичних маніпуляцій в сучасній Україні в контексті порівняння з практиками політичних маніпуляцій в країнах сталої демократії.

Практичне значення отриманих результатів Практичне значення полягає у виробленні підходів до виявлення маніпулятивних політичних комунікацій, які спрямовані на підрив політичної стабільності та поглиблення політичної кризи. Також в тесті роботи даються передумови для редагування управлінських структур на зовнішні деструктивні дії. Показано зв'язок між наслідком та результатами демократичного розвитку та інноваційним розвитком, ускладненням політико-комунікаційних інструментів та механізмів. Також виявлено засади прийняття оптимальних політико-комунікаційних рішень в умовах ризикового політичного середовища. Дисертанткою звернено увагу на ключові аспекти інституційної достатності щодо протидії маніпулятивним політичним комунікаціям.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових працях, зокрема 3 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 1 – у зарубіжних виданні, 3 – у тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Дотримано вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту друкованих праць, а саме публікацій основного змісту дисертації. Ретельний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає авторці дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг рукопису дисертації становить 233 сторінки. Дисертаційна робота включає таблиці та рисунки. Список використаних джерел налічує 187 найменувань. Структура дисертації має логічну побудову і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Зміст наукових праць доповнює основні положення дисертаційної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України, що висуваються до подібного роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Д. Мошак здійснено на належному високому науково-теоретичному рівні. Разом з тим, деякі положення дисертації є дискусійними, що у свою чергу пов'язано з означенням дисертантом власної позиції з цих питань. Тому варто зробити певні зауваження та рекомендації для подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

По-перше, у дисертації немає таких важливих елементів світової теорії політичної комунікації, як аналіз наукових праць Норберта Вінера, Карла Дойча та Мануеля Кастельса, які в різні часи пропонували концепції маніпулювання суспільною думкою та розвитку демократичного політичного

ладу. Деякі з цих ідей у подальшому були покладені до основ сучасної теорії цифрової політичної комунікації.

По-друге робота значно виграла, якби в ній дисертантка запропонувала конкретні рекомендації для розвитку контрманіпулятивних дій та практик в сучасній Україні в умовах російської агресії. При цьому слід зауважити, що концепція політичної маніпуляції має уточнюватися саме на локальному рівні з урахуванням соціологічних емпіричних даних.

По-третє, дисертація набула б більш повного емпіричного обґрунтування, якби здобувач звернулася б до досвіду не лише країн сталої демократії, але й до досвіду поставторитарних країн півдня Центральної та Східної Європи. А саме до практики таких країн, як Угорщина тощо. У цій країні мала місце тенденція до побудови відкритої політико-комунікаційної системи після повалення соціалістичного авторитарного режиму. На сучасному етапі, зокрема під час урядування В. Орбана, для цієї країни характерний політико-маніпулятивний контроль над громадською думкою. Цей досвід є вкрай корисним для політичних комунікацій сучасної України на міжнародному рівні під час війни.

По-четверте, слід було б звернути увагу на такі аспекти політико-маніпулятивних технологій, як проведення стратегічних кампаній дезінформації з боку агресора в сучасній Україні. Слід було б також приділити увагу боротьбі з фейковими повідомленнями під час військових дій.

Слід акцентувати, що позначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи, тим більш належну високу оцінку рівня її виконання.

Висновок. Вивчення дисертації та наукових праць засвідчило актуальність та новизну роботи. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Отримані результати є обґрунтованими та достовірними, мають теоретичне значення та практичну цінність і можуть бути використані в науковій та практичній діяльності. Дисертаційна робота Мошак Дар'ї Станіславівни «Маніпулятивні політичні комунікації як чинник політичного ризику в умовах демократизації» є самостійною та завершеною

працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності вирішують проблему суттєвого значення для політичної науки.

Підсумовуючи, можна констатувати, що дисертаційна робота Мошак Д.С. відповідає вимогам **Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії** твід 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Рецензент:

Доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри соціології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Віталій КРИВОШЕЇН

Підпис д. політ. наук, професора Кривошеїна В. В. засвідчую

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Олег МАРЕНКОВ